

Kokkuvõte VVA 2015-2020 koostamise 11.09 kohtumisest

Aeg ja koht: 11.09 kell 13.00-15.30, justiitsministeeriumi suur saal

Osalesid: Eesti Inimõiguste Instituut – Merle Haruoja; Eesti Inimõiguste Keskus – Anni Säär; Eesti Linnade Liit – Anne Läns; Eesti Maaomavalitsuste Liit – Mailiis Kaljula; Eesti Naisteühenduste Ümarlaud – Eha Reitelmann; Eesti Pereteraapia Ühing – Siiri Tõniste; Eesti Varjupaikade Liit – Merle Albrant; Lõuna Ringkonnaprokuratuur – Raul Heido; Tallinna Vangla – Laura Kikas; Tallinna Vangla Lääne-Harju kriminaalhooldusosakond – Reve Rohtmaa; Justiitsministeerium – Tuuli Ploom, Kaire Tamm, Anu Leps, Brit Tammiste, Laidi Surva, Velli Ehasalu; KESA – Regina Aasjärv; Lastekaitse Liit – Malle Hallimäe; Meeste Kriisikeskus – Renee Nahkur; MTÜ Eesti Abikeskused – Külli Friedemann; Politsei- ja Piirivalveamet – Pille Luiga, Kristi Mäe; Põhja Ringkonnaprokuratuur – Lea Pähkel; Siseministeerium – Jenny Jakobson, Ursula Kimmel; Seksuaaltervise Liit – Marie Abel; Sotsiaalministeerium – Helen Sööl; Signe Riisalo; Tallinna Tervishoiu Kõrgkool – Mare Tupits; Tartu Ülikooli Kliinikum - Kai Part.

Päevakava

- Sissejuhatus
- Vägivalla toimepanija kohtlemise üldine raamistik, *KPO analüüsitatus*
- Menetluslikud võimalused vägivallatseja kohtlemisel, *Lea Pähkel, Põhja RP*
- Vägivallaprobleemide lahendamine Pereteraapia Ühingu vaatevinklist, *Siiri Tõniste, Pereteraapia Ühing*
- Vägivallakurjategijate kohtlemine vanglas ja kriminaalhoolduses, *Laura Kikas, Tallinna Vangla*
- Arutelu rühmades

Sissejuhatus

- VVA ettepanekus on meetme nimetuseks „teenused vägivallatsejatele“. Meede võiks hõlmata laiemat ringi meetmeid, sh nii teenuseid, erinevaid programmilisi sekkumisi kui ka järelevalvet; seetõttu kaaluda meetme nimetuse muutmist, sõnastades see nt vägivallakurjategijate kohtlemine.
- Kohtumisel tutvustatakse, millised on ka KrMS ja KarS võimalused vägivallakuritegudele reageerida ja suunata vägivallakurjategijaid oma käitumist muutma. Teema haakub vägivallajuhtumite märkamise ja reageerimise meetmega; millise meetme alla sellega seotud tegevused paremini sobivad, otsustatakse edasise töö käigus.
- Kriminaalpoliitika veebilehel olevad kohtumiste töömaterjalid on mõeldud taustainfoks ja on üleval ajutiselt.
- Euroopas on loodud ametlik võrgustik perevägivallatsejate programmide teemal (*WWP – Work with Perpetrators of Domestic Violence, European Network*). Eestist kuulub võrgustiku juhatusse Eha Reitelmann. Võrgustik on hetkel analüüsimas erinevate perevägivallatsejate programmide mõju (selle teemalise konverentsi korraldab võrgustik 21.10). Võrgustiku kohta leiate lisainfot: <http://wwp.webseiten.cc/index.php?id=8>.
- Tõusetus küsimus, millisest perevägivalla mõistest VVAs lähtume. Selgituseks, et lähtutakse Istanbuli konventsioonis toodud perevägivalla mõistest.

Vägivalla toimepanija kohtlemise üldine raamistik

- Meede hõlmab erinevaid tegevusi, mis aitavad kaasa vägivalla toimepanijate vägivallast loobumisele ja vägivaldse käitumise muutmisele. Kohustus pakkuda vägivallakurjategijatele programme tuleneb ka rahvusvahelistest suunistest. Näiteks Istanbuli konventsiooni (art 16) kohaselt tuleb luua ravi- või rehabilitatsiooniprogrammid perevägivalla ja seksuaalkuritegude toimepanijatele. Programmide vajalikkust seksuaalkurjategijatele on käsitletud ka nn Lanzarote konventsioonis.
- Kõnealuse meetme puhul tegeleme kolme sihtrühmaga: alaealised õigusrikkujad, perevägivalla toimepanijad ja seksuaalvägivalla toimepanijad. Sihtrühmale suunatud tegevuste puhul räägime vähemalt kuuest eri tüüpi tegevusest: programmid, nõustamine, tugigrupid, ravi, jätkutugi ja järelevalve. Sõltuvalt riskitasemest saab eristada, kus sekkumist pakkuda: kogukonnas (nt haridusasutustes, tervishoiuasutustes, vabauhendustes), kinnistes ja/või poolkinnistes asutustes (nt erikoolides, rehabilitatsioonikeskustes, laste turvakodudes, psühhiaatriakliinikutes), osana

karistussüsteemist (vanglas ja kriminaalhoolduses). Samuti tuleb läbi mõelda, kes hakkab konkreetse sekkumise/programmi rakendajaks: ministeeriumite allasutused (vanglad, SKA), KOV ja selle allasutused (koolid, nõustamiskeskused jne), tervishoiuasutused, vabaühendused.

Menetluslikud võimalused vägivaldajakurjategija kohtlemisel

Ettekanne kättesaadav siit: <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/vagivallakurjategijate-kohtlemine-kriminaalmenetluses>.

- Põhja Ringkonnaprokuratuuris on eraldi osakond, mis tegeleb laste poolt toime pandud kuritegudega ja perevägivallaga (sh vägivald lähisuhetes, vägivald vanemate ja laste suhtes) ning alatest 1. oktoobrist ka kõikide, sh nii laste kui täiskasvanute vastu toimepandud seksuaalkuritegudega. Osakonnas töötab 3 ringkonnaprokuröri, kes tegelevad raskete juhtumitega, nendest 1 on spetsialiseerunud perevägivallale ja 1 laste väärkohtlemise juhtumitele.
- KrMS-is ja KarS-is on mitmeid võimalusi laste erikohtlemiseks ja vanglasse saatmise vältimiseks: praktikas u 80% alaealiste toimepandud juhtumitest lõpetatakse ja kohtusse läheb veidi enam kui viiendik. Alaealiste puhul on lõpetatakse kriminaalmenetlus sagedamini **KrMS § 201** alusel ja edastatakse alaealise materjalid alaealiste komisjoni – ligi 30% juhtudel kõikidest 2013. a alaealiste suhtes tehtud lõplikest menetlusotsustest. Seadus ei kitsenda, milliste kuritegude eest saab alaealiste komisjoni saata; komisjoni saatmine otsustatakse lähtuvalt konkreetsest juhtumist ja alaealisest, näiteks on praktikas komisjoni saadetud ka vägistamisjuhtum. Prokuröride suunatud juhtumid moodustavad alaealiste komisjoni suunatud kõikidest juhtumitest veidi vähem kui viiendiku (2013.a 17%); komisjoni jõuab 2/3 lastest politsei kaudu. Alaealiste komisjonid kohaldavad lapsele sagedamini hoiatust, spetsialisti juurde suunamist, üldkasulikku tööd ja programmidesse suunamist. Probleemiks on, et napib võimalusi, kuhu saata last koos vanemaga (nt ühisnõustamine psühholoogi juures) ehk kus saaks koos terve perega tegeleda.
- **Kriminaalmenetluse lõpetamine KrMS § 202** alusel (kui puudub avalik menetlushuvi ja süü pole suur). Siin on positiivne muudatus, et alates 01.01.2015 saab lõpetamise puhul määrata kohustuseks ka sotsiaalprogrammis osalemise (nt 2015.a saab hakata alaealisi suunama perepõhisesse programmi). Sel alusel lõpetamist on kasutatud nii alaealiste kui perevägivallatsete puhul (kui on ühekordne intsident, vägivald pole olnud intensiivne); kahtlustatav peab hüvitama menetluse kulud.
- Kriminaalmenetluse lõpetamisel ja ka KarS § 87 alusel alaealise karistusest vabastamisel ei lähe lapse andmed karistusregistrisse; kui menetluse lõpetamise puhul saab kohustuste mittetäitmisel/tingimuste rikkumisel menetluse uuendada, siis KarS § 87 puhul mõjutusvahendeid mitte täites menetlust uuendada ei saa, küll saab muuta mõjutusvahendi liiki.
- **Lepitusmenetlus, KrMS § 203¹**. Lubatud on lepitamine II astme kuritegudes, seega nt seksuaalkuritegudes lepitusmenetlust kohaldada ei saa. Kasutatakse palju perevägivallajuhtumites, aga on kasutatud ka alaealiste vahelistes juhtumites. Lepitusmenetluse viib läbi ohvriabitöötaja. Alates 01.07.2014 saab lepitada ka täisealise poolt 14-18aastase vastu toimepandud kuritegudes, enne seda ei olnud täisealise poolt alaealise vastu toimepandud kuritegudes lepitamine võimalik. Lastel puhul on kasutatud lepitamist koolikiusamise juhtumites, samas võiks sellised asjad lahenduse saada koolis ehk koolid võiksid ise selliseid lepitusi korraldada (eeskujuks nt Soomes rakendatav Verso programm. Lepitusse ei saadeta raske tervisekahjustusega juhtumeid või kui juhtumi asjaolud on ebaselged. Lepitusmenetluse kohaldamiseks on alati vajalik kannatanu nõusolek.
- Alates 01.06.2013 kehtib võimalus asendada seksuaalkurjategija vangistus kompleksraviga (KarS § 69²); ravile on suunatud 2 isikut. Ravi on mõeldud kurjategijatele, kes on kuriteo toime pannud seksuaalsuunitluse häire tõttu ja kellele mõisteti vangistus kuni 2 aastat. Ravi kestab 18 kuud kuni 3 aastat. Siin on probleemiks, et ravile ei jõua need kurjategijad, kes ravi vajaksid, kuna neile mõistetud vangistus on oluliselt pikem kui 2 aastat; prokuröri arvates võiks kaaluda piiri tõstmist neljale aastale. Teiseks probleemiks on see, et seksuaalkurjategijad vajavad pikka järelevalveperioodi; praktikas näeme, et nad ei suuda ilma välise kontrollita oma käitumist kontrollida. Ka vanglas võiks pikema vangistuse korral ravi pakkuda regulaarselt. Lisaks on vaja tegeleda ka nende seksuaalvägivalla toimepanijatega, kel pole seksuaalsuunitluse häire.
- PPA: Norras kasutatakse alaealiste õigusrikkujate puhul praktikat, kus esmakordse ja kergema rikkumise korral menetlust ei alusta, vaid sõlmitakse alaealise ja tema vanema või mõne muu asjasse

puutuva osapoolega leping, kus seatakse teatud kohustused, mida laps peab järgima. Nt narkosüüteo korral kohustub laps käima politseis regulaarselt kontrollis ja andma vastavaid proove, täitma koolikohustust jms. Kui laps lepingus kokku lepitud kohustusi rikub, alles siis alustatakse menetlust. Norra ekspertide arvates on see süsteem aidanud neil alaealiste õigusrikkumisi märgatavalt vähendada. Analoogset praktikat on hakatud kasutama ka kergemate vägivallakuritegude puhul. Alaealiste puhul on samalaadset projekti on hakanud katsetama Taani. Menetlus peaks olema viimane hoob, kuidas alaealist mõjutada.

- Lasteabitelefoni praktikast on näide, kus nõ lapse õiguste ja kohustuste kokku leppimist on kasutatud lapse ja vanemate sassis suhete korral. Oleme saanud tagasisidet, et see on töötanud. Seega aitab kohustuste kokkuleppimisest vahel ka väiksemate asjade puhul.
- SoM: Lähiajal on valitsuskabinetti minemas memorandum alaealiste komisjonide süsteemi ümberkorralduse kohta; alates 01.01.2016 peaks alaealiste komisjonides rakenduma uus süsteemne lähenemine, kus alaealisi õigusrikkujaid käsitletakse abivajava lapsena ja lahendusi otsitakse perele tervikuna. Siin tuleb üle vaadata alaealiste õigusrikkujate rehabilitatsiooni-süsteem, vanemate tugisüsteem ja kaasajastada mitmeid muid küsimusi.
- Kes koolitavad lepitajaid? Lepitusmenetlust viivad läbi ohvriabitootajad, nende koolituse eest vastutab SKA. Olemas on ka perelepitajad ja perelepitussüsteem on hetkel samuti arendamisel, ent nende kasutamine vägivallajuhtumites pole kõige asjakohasem.

Vägivallakurjategija kohtlemine vanglasüsteemis

Ettekanne kättesaadav siit: <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/vagivallakurjategijate-kohtlemine-vanglateenistuses>.

- Vanglateenistuses on lähtutud sellest, et meil oleks süüdimõistetutele võimalik pakkuda erinevaid tegevusi. Sekkumise vajadus tehakse kindlaks riskihindamisega. Programmid kõikidele VVA sihtrühmadele on olemas, sealjuures pole programmid projektipõhised, vaid püsivad ja neid viiakse ellu pidevalt. Kui isikule on määratud programmis osalemise kohustus kohtu või prokuröri poolt, siis see hõlbustab kriminaalhooldusametniku tööd ja isiku motiveerimist programmis osalema. Süüdimõistetul on võimalus ka ise võtta endale kohustus programmis osaleda. Lisaks on nii alaealistele kui seksuaalkurjategijatele eraldi kohtlemismudel, sh eraldi küsimuste blokk riskihindamisel.
- Valik vanglasüsteemis vägivallatsetele pakutavaid programme: sotsiaalsete oskuste treening, viha juhtimise treening (see on mõeldud neile, kel on ilmnunud kergemad vägivallaprobleemid), vägivalla asendamise treening (s.o kahe eelmise programmi kombinatsioon), EQUIP - mõeldud konkreetset noortele, pere- ja paarisuhtevägivalla programm, seksuaalkurjategijate programm. Programmide kohta saab lugeda siit: <http://www.vangla.ee/51223>.
- Pere- ja paarisuhteprogrammi puhul tunneme, et tegeleme vaid vägivalla ühe poolega ja vaja oleks tegeleda paralleelselt ka kannatanuga. Kui programmis osaleb kriminaalhooldusalune, siis lepitakse temaga kokku, et programmi vältel perevägivalla intsidente ei tohi esineda. Samas on ohver meie vaateväljast kaugel ja teave, kas vägivald kordub, ei pruugi vanglani jõuda. Siin võiks samal ajal ohvriga tegeleda ka nt ohvriabitootaja või KOV sotsiaaltöötaja/lastekaitsetöötaja (nt teha kodukülastusi, nõustada ohvrit ja last). ENVL: Naiste varjupaikade/tugikeskuste süsteem on hästi tööle hakanud, ohvriga tegeletakse pikaajaliselt, sageli aastaid. Näeme, et vanglad võiksid tugikeskustega koostööd teha, tugikeskused saaksid vägivallatsete vangistuse ajal samaaegselt ohvrit jõustada.
- Ka vanglas nähakse vajadust seksuaalkurjategijate pikaajalisema sekkumise järele, mis kestaks minimaalselt 9 kuud. Hetkel on see jäänud piiratud ressurside taha. Kunagi on vanglasüsteemis olnud kasutusel ka pikaajalisem seksuaalkurjategijate programm.
- Erinevatel seksuaalkurjategijatel on erinevad probleemid, kõigil pole suunitlushäireid. Lisaks käitumiskognitiivsetele teraapiatele tuleks tegeleda ka üldiste hoiakute ja soostereotüüpsete suhtumiste muutmisega; kas selleks on uuenduslikke meetmeid plaanis? Vanglas on sellele mõeldud, et puudu on sekkumisest, mis tegeleks laiemalt kinnipeetavate väärtushinnangute, normide ja hoiakute kujundamisega, aga hetkel konkreetne tööriist selleks puudub.
- Spetsiifilistele sihtrühmadele tahame läheneda spetsiifiliselt. Programmid on lühikesed, kestavad keskmiselt 2-3 kuud, sagedus 1x nädalas. Enamasti on aga tegemist kognitiivkäitumuslike

põhimõtetega programmidega, mis eeldab osalejalt kogu programmi vältel aktiivset kaasa mõtlemist ja töötamist, nt tuleb tundide vahelisel ajal täita päevikuid, enda käitumist jälgida, situatsioone läbi mängida jms. Lisaks tuleb arvestada, et kinnipeetavatele tuleb pakkuda ka muid tegevusi, nt õpetada tööoskusi ja -harjumusi. Lisaks on kurjategijaid, kes viibivad vanglas vähem kui aasta, seega on vaja, et ka nemad ajaliselt jõuaksid programme läbida.

Infovahetus:

- Vanglateenistus on võtnud alates 2013. aastast kohustuse teavitada kannatanut, kui kurjategija vabaneb vanglast või on allutatud käitumiskontrollile ehk kriminaalhooldusametniku järelevalve all (vangistusseaduse § § 6¹). Selle eesmärk on ühelt poolt tagada kannatanu turvalisus, teisalt saada infot kurjategija käitumiskontrolli tingimuste täitmise kohta. Kui kannatanu on võtnud ühendust ja teatanud, et toime on pandud uus kuritegu (nt uus vägivallategu), siis praktikas palume kannatanul pöörduda politseisse ja ohvriabisse. Siinkohal tunneme, et selliseid juhtumeid peaks rohkem koos erinevate osapooltega haldama ja omavahel infot vahetama, sest vahel jõuab kriminaalhooldusesse info, millest oleks kasu hoopis mõnele teisele asutusele.
- Neli kuud enne kinnipeetava vanglast vabanemist saadetakse sellekohane teade tema elukohajärgsele KOVile. Teates on toodud välja, millised on konkreetset vajadused vabaneval isikul. Paljudest KOVidest oleme saanud tagasisidet, et mida selle infoga peale hakata või ei reageerita üldse.
- Põhja RP-s on politseiga selged kokkulepped, kuidas vägivallajuhtumite puhul info liigub:
  - 1) kui on tegu kasvõi esimese perevägivalda episoodiga, kus lapsed näevad vägivalda pealt, siis teavitatakse sellest koheselt lastekaitset;
  - 2) kui on tegu vägivallaepisoodiga kahe täiskasvanuga peres, kus lapsi pole, siis peale kolmandat intsidenti teavitatakse KOVi;
  - 3) kui on tegu perevägivalda intsidendiga, kus üheks osapooleks on eakas inimene (nt vanurite peksmised laste poolt), siis teavitatakse sellest koheselt KOV sotsiaaltöötajat, kes peaks välja selgitama, kas selles peres on abivajav inimene vanainimese näol.See info, mida KOV vastava infoga peale hakkab, prokuröridel puudub. Teavitamise kohta läheb info ka toimikusse. Tõusetus küsimus, et kas vastav info kajastub ka STARis?
- Ohvriabi vabatahtlikkus. Politsei edastab ohvriabisse andmed kannatanu nõusolekul. Sageli ei taha ohvrid nõ vägivallast kaassõltuvuse tõttu ohvriabisse pöörduda. Seda süsteemi tuleks muuta. Sisend võimalikeks muudatusteks tuleb ka ohvrite direktiivist. Arutatud on, et mingitel juhtudel võiks lähtuvalt riskihindamise tulemustest võiks mingitel juhtudel edastada kannatanu andmed automaatselt ohvriabisse; ohvril on alati võimalus ohvriabiteenusel loobuda.

Vägivallaprobleemide lahendamine Pereteraapia Ühingu vaatevinklist

Ettekandega saab tutvuda siit: <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/lahisuhtevagivalda-kasitlemine-susteemses-pereteraapias>

- Pereteraapia kokkupuude perevägivaldaga on seni olnud ebakindel. Nii nagu mujal maailmas, on ka Eestis olnud seni valdav seisukoht, et perevägivald ja pereteraapia kokku ei sobi. Samas on mujal maailmas hakatud rääkima, et teatud tingimustel ja teatud juhtudel võib perevägivalda probleeme pereteraapia abil lahendada. Selle lähtekohaks on asjaolu, et pere on kui süsteem ja selleks, et peresiseseid probleeme lahendada, tuleb tegeleda selle mõlema osapoolega.
- Pereteraapia puhul on praktikas näha, et pereliikmed ei oska ratsionaalselt selgitada, miks nad ühel või teisel juhul vägivaldaga reageerivad; tugevalt ilmnevad emotsionaalsed seletused, miks käitutakse vägivaldselt või suhtest ei lahkuta. Seetõttu tuleks lisaks käitumiskognitiivsetele teemadele tegeleda ka emotsionaalsete protsessidega peresuhetes.
- Tuginedes Inglismaa kogemusele, võiks teatud tingimustel, teatud kontingendile olla pereteraapia sobiv lahendus, mis aitaks muuta peres vägivaldseid käitumismustreid, hoiakuid. Siin tuleks arvestada, et:
  - eelnema peab riskihindamine, sest kõik vägivallajuhtumid ei sobi pereteraapiasse. Eeldus on, et vägivallatseja võtab vastutuse vägivaldse käitumise eest ja et vägivald on lõppenud. Teatud tüüpi vägivallatsejate puhul (kes on kalkuleerivad, külmad) ei tule teraapia kõne alla,

- on aga tüüp perevägivaldajaid, nõ emotsionaalseid reageerijaid, kelle puhul võiks pereteraapiat kaaluda. Hoolikalt tuleb hinnata ohvri valmisolekut.
- Kunagi ei võeta pereteraapiasse vägivallajuhtumeid otse tänavalt; vajalik on suunamine, sest oluline on riskihindamisega mitesobivad juhtumid välja selekteerida.
  - Perevägivald puhul konfidentsiaalsuse nõue ei kehti, kui ilmneb, et on esinenud uus PV juhtum, siis teatatakse kolmandale osapoolle, kellega koostöös otsustatakse, kas on vaja uusi teenuseid või muid lahendusi.
  - Teraapia alguses sõlmitakse nn leping, kus osapooled tunnistavad, et ei kasuta vägivalda. Ohvril aidatakse koostada turvaplaan juhaks, kui vägivald peaks korduma. Teraapia raames töötatakse nii individuaalselt kui paaris.
  - Lapsi kaasatakse teraapiasse vaid siis, kui vanemad suudavad vastutuse võtta. Peresuhteid on vaja ka siis lahendada, kui vanemad on läinud lahku, ent vanemlikus mõttes peavad omavahel edasi suhtlema.
- ENVL: Praktikas oleme näinud, et pereteraapiasse suunamine võib mõnel juhul kaasa tuua teisese ohvristumise riski, nt lastekaitse suunab laste hooldusõiguse üle vaidlevad vanemad paariteraapiasse. Pereteraapia Ühing selgitas, et lahkuminemise puhul ei räägita enam pereteraapiast. Pere võetakse siis kokku vanemlike küsimuste lahendamiseks, mitte suhete teemal. Sageli peitub põhjus, miks vanemad omavahel vanemlike küsimuste lahendamise toime ei tule, lahendamata jäänud suhteprobleemides.
  - ENVL: Pereteraapia eeldab, et osapooled on võrdsed. Me näeme, et pereteraapia võib kõne alla tulla alles siis, kui naised on jõustatud, nende enesekindlus taastatud ja nad teadlikult soovivad suhet jätkata. Naised tihti ei teadvusta, et nad on ohvrid ja ei suuda reageerida adekvaatselt.
  - Vägivaldsus seoses usuliste veendumustega. Eestis on värskest loodud EELK perekeskus, kus on sellealane kompetents.
  - Mis puudutab kõikvõimalikke psüühikahäireid, sõltuvusprobleeme jms, mis võib ka vägivalda initsieerida, siis peaks nende ravi paralleelselt toimima, nt ka psüühikahäire ravi, alkoholiravi ehk tuleks tegeleda ka teiste kaasuvate probleemidega.
  - Prokuratuur: Meie kogemus näitab, et selliste vägivallajuhtumite hulk, kus võiks kasutada pereteraapiat, ei ole suurem kui 2-3%.

Rühmaarutelude tulemused

Alaealised õigusrikkujad

- Suurem muutus alaealiste õigusrikkujate kohtlemisel peaks tulema alaealiste komisjonide süsteemi uuendamisest ja selle sidumisest lastekaitse süsteemiga, kus alaealist õigusrikkujat käsitletakse kui abivajavat last ja tema probleemide lahendamisel on tähelepanu all pere tervikuna. Mõtteid alternatiivsete meetmete rakendamiseks on mitmeid (nt asenduskodude süsteemi võimalused), ent neid tuleks vaadata süsteemselt. Vaja on mitmetasandilisust; vanemlusprogramm ja perepõhine teraapia lahendab teatud sihtrühma mured, aga vaja on kogu süsteem tervikuna üle vaadata.

Perevägivald

- Vägivallatsejatele on vaja pikaajalist programmi (ca aasta), mis hõlmab nii individuaalset kui gruppitööd. Programmi peaks paralleelselt tegelema vägivallatseja ja ohvriga. Programmi valikule peab eelnema eelanalüüs, piloteerimine ja on oluline, et andmeid peaks keegi koondama ja hindama programme.
- SOS liin neile, kel on nõ vägivald hoog peal. Espoos on loodud selline keskus, kes olema, kes aitab. <http://www.lyomatonlinja.fi>.
- Vanglast vabanenute toetamine/ jätkutugi – see on läbiv fookus. A'la anonüümsed vägivallatsejad, kogukondadesse on vaja tugirühmi. Lisaks vägivallatsejale on vaja paralleelselt töötada ohvriga.

Seksuaalkurjategijad

- Üldine hoiakute muutmine on meede 1 teema ja mis puudutav kohtlemist on meede 4 teema. Sisu vaates veebilehe, infotelefoni loomine seksuaalkuritegude toimepanijatele. See, kuhu ta reaalselt jääb, seda tuleb mõelda.

- Analüüsida seksuaalkurjategijate kompleksravi laiendamise vajalikkust ja vajaduse ettevalmistada eelnõu ravivõimaluste laiendamiseks.
- Jätakuvalt tuleb arendada vangla ja kriminaalhoolduse seksuaalkurjategijate programmi, vajadus on ka pikaajalisema programmi järele (siinkohal vajalik täpsustada sihtrühma, kellele see sobib – pedofiilid, vägistajad, lastepornoga seotud süütegude toimepanijad). Lisavajadus on hoiakute ja väärtuste kujundamise programmi järele, mis võiks olla mõeldud kõikidele vägivalgakurjategijatele, aga mida saaks kasutada ka seksuaalkurjategijate puhul.
- Tegelda seksuaalkurjategijatele nõustamisteenuse pakkumise süsteemi korrastamisega. Näiteks kui seksuaalkuritegude süüdimõistetud suunatakse kriminaalhoolduses psühholoogi juurde, siis 1) kas selline kompetents nõustamiseks on hetkel olemas; 2) kes sellise teenuse eest peaks maksma.
- Kompetentsikeskuse loomise teema – kuidas tagada, et loodav kompetents jääks asutuste juurde.
- Eraldi tähelepanu alaealistele seksuaalkurjategijatele, ent nende kohtlemine võiks käia läbi alaealiste komisjonide/lastekaitse süsteemi ja laps võiks saada vajadusel abi pigem vaimse tervise keskuste, psühhiaatrilise abi või teraapia kaudu.
- Tekkis põgus arutelu seksuaalkurjategijate tugiisiku (nt *COSA*) teemal, et kuidas teemat vähemalt idee tasandil elus hoida. Tugiisikuid võiks kasutada ka järelevalve hoovana. Praktikast on seksuaalkurjategijatele tugiisikuid raske leida, kuid oluline on see, isikule jääks toetav võrgustik alles. Seksuaalkurjategijate register kõneaineks ei tulnud.

Võimalik meetme 4 ülesehitus

Meede 4: Vägivalla toimepanijate kohtlemine

Meetme 4 tegevused

4.1. Arendada alaealiste õigusrikkujate kohtlemise süsteemi ja sekkumisi

4.1.1. Alaealiste komisjonide süsteemi ümberkorraldamine ja liitmine lastekaitse süsteemiga

4.1.2. Viia tõsiste käitumisprobleemidega lastele ellu perepõhist programmi (MDFT)

4.1.3. Analüüsida asendushoolduse võimalusi alaealistele õigusrikkujatele

4.1.4. Katsetada koolides lepitamise kui konfliktilahendamise võimalusi

4.2. Arendada sekkumisi perevägivalla toimepanijatele

4.2.1. Viia ellu programme situatsioonilise perevägivalla toimepanijatele

4.2.2. Viia ellu programme süstemaatilise perevägivalla toimepanijatele

4.2.3. Võimaldada perevägivallatsejatele individuaalnõustamist

4.3. Arendada sekkumisi seksuaalkuritegude toimepanijatele

4.3.1. Analüüsida seksuaalkurjategijate kompleksravi laiendamise võimalusi

4.3.2. Luua nõustamisteenused seksuaalhälbelise käitumisega seksuaalkuritegusid toimepannud isikutele

4.3.3. Luua nõustamisvõimalused kogukonnas nn isepöördujatele

4.4. Arendada vanglasüsteemis vägivalgakurjategijate kohtlemist

4.4.1. Viia ellu programme perevägivalla eest süüdimõistetutele

4.4.2. Viia ellu programme seksuaalkuritegude eest süüdimõistetutele

4.4.3. Luua programm vägivaldsete hoiakute muutmiseks

4.4.4. Leppida kokku tööpõhimõtetes, kuidas teha paralleelselt vägivallatsejatega tööd ka ohvri jõustamisega.